

КРЕАТИВНА СИНТЕЗА АНДРИЋЕВОГ ДЕЛА

(Радован Вучковић, *Велика синџеза: о Иви Андрићу*, Алтера/
Филозофски факултет, Београд/Ниш 2011)

Међу истраживачима српске књижевности 20. века, посебно се по аналитичности и опсегу онога што је урадио у последњој трећини 20. и у првој деценији 21. века, издваја име Радована Вучковића (1935), универзитетског професора из Сарајева, историчара и теоретичара књижевности, али и прозног писца: приповедача, романијера, путописца и писца дневничке и мемоарске прозе. Објавио је двадесетак књига из области науке о књижевности, а међу њима посебно издвајамо пет томова критичких расправа под заједничким насловом: *Проблеми, њисци и дела* (1974, 1976, 1979, 1981, 1988), као и књиге: *Поетика хрватског и српског експресионизма* (1979), *Модерна драма* (1982), *Авангардна поезија* (1984), *Модерна српска проза* (1990), *Српска авангардна проза* (2000), *Андрић – историја и личности* (2002), *Модерни роман двадесетог века* (2005), *Писац, дело, читалац* (2008), *Паралеле и укљичања* (2009).

Књига Радована Вучковића *Велика синџеза: о Иви Андрићу*, у издању Алтере из Београда и Филозофског факултета из Ниша, представља прерађено и допуњено издање које је објављено 1974. године у Сарајеву. Како и сам наслов сугерише, реч је о великој синтези дела Иве Андрића. Њоме је аутор обухватио целокупан период Андрићевог стварања од самих почетака до књижевних дела која су постхумно објављена и на тај начин успео да заокружи причу о његовом раду.

Радован Вучковић у уводу изражава намеру да његова књига буде другачија од осталих јер ће приказати хронологију развитка Андрићевог књижевног рада са посебним освртом на време, место и средину у којој су дела настајала, као и на околности које су посредно или непосредно доводиле до њиховог настанка или незавршетка. Оно што ће издвојити ову књигу јесте и то да ће се бавити питањем односа критике према Андрићевим делима, како непосредно по објављивању, тако и касније током година.

Вучковић је садржај *Велике синџезе* поделио на пет делова који се наслањају један на други и сваки се односи на одређени период Андрићевог књижевног стварања.

Први део казује о Андрићевом деловању пре Првог светског рата, о његовом духовном формирању, односу критике према њему, о првим критичким текстовима и првим песмама. Вучковић подсећа на околности и догађаје који су утицала на Андрићево формирање. Указује и на културну климу која је у том периоду владала, али говори и о средини у којој је живео, као и о неизоставном „босанском питању“. Незобилазна ставка је и његова припадност „Младој Босни“. Све те животне околности одразиле су се и на његов књижевни рад, као и утицај Серена Кјеркегора на духовно формирање. Након образлагања свих околности, на које Андрић није остао имун, Радован Вучковић се осврће на пишчеве почетке и на пријем првих његових дела код критике која је од самог почетка била противречна, али у једном сагласна, а то је сажето и сентенциозно изражавање, чак и на почетку, када су поједина дела више указивала на могућност за неке будуће вредности но саму вредност.

Други део односи се на Андрићево место у међуратној књижевности, на његова схватања, необјављене песме, на *Ex Ponto*, *Немире* и приповетку *Пућ Алије Ђерзелеза*. Вучковић указује да се писац не одриче естетизма предратне генерације већ иде средишњим путем наставши се између тог естетизма и крајности послератног модернизма. Аутор подсећа и да Андрић није имао критичарских претензија, већ је своје ставове и мишљења образлагао кроз белетристичка дела. Након тога говори о делима која су обележила тај период. Као што је и у уводу истакао, усредсређује се на околности које су довеле до настанка тих дела, али и о односу критике према њима. Пишући о Андрићевим песмама каже да носе у себи дух народне поезије у већој или мањој мери, док три поратне књиге по Вучковићевом мишљењу представљају јединство, иако су различите по темама и начину на који их обрађује. („Јер, ако су *Ex ponto* и *Немири* бележили лирски позадину расположења једног идеалисте, приповетка *Пућ Алије Ђерзелеза* означила је иронизацију романтичног идеализма нараштаја коме је Андрић припадао.“)

Трећи део се бави основним проблемима Андрићеве критике и есејистике двадесетих и тридесетих година, првим трима збиркама приповедака и недовршеним романом *На сунчаној сирани*. Вучковић каже да је Андрић успешно ускладио научну и књижевну делатност и да се неке околности, које је подробно анализирао у докторској дисертацији, јављају у многим приповеткама, као и у деловима романа *Травничка хроника* и *Проклетиа авлија*. Нацрти неких његових романа обично су дати у ранијим приповеткама о којима је критика недовољно мотивисано и амбициозно писала. Највреднија критика је о првој збирци приповедака, док су се за критику о другим двома руководили целокупним дотадашњим Андрићевим радом. Вучковић подсећа и на пишчево место у том периоду написавши да су три

књиге приповедака биле најзначајнији део његовог стваралаштва и да је тада био најпознатији као приповедач иако је писао и есеје, а тада је почео да пише и роман *На сунчаној сирани*, који никада није завршио.

Четврти део Вучковићевог истраживања односи се на период после Другог светског рата када су настала и његова најзначајнија књижевна дела. Вучковић говори о новој етапи у еволуцији Андрићевог стварања спојивши две најизразитије теме: проблем националне судбине са проблемом уметности уопште. Романом *На Дрини ћурија* говори о колективно-историјском комплексу касабе, при чему су судбине појединаца подређене општем, а мост са својом легендарном лепотом има улогу ујединитеља свих прича. Аутор напомиње да Андрићев циљ није био да натуралистички грубо прикаже једну историјску сцену већ како се један од актера те сцене преображава у етички симбол. Слична улога јавља се и у роману *Травничка хроника* у којем је улога Давила само привидно главна. По Вучковићевом мишљењу *Госпођица* представља на најбољи начин оно изразито ново што се јавља у Андрићевом послератном стварању. Присутна је метаморфоза личности у додиру са људима и насупротив другим делима приказан пут од узвишења ка паду. Јасне трагове времена, у коме се стилски и тематски јавила, носи и збирка *Нове ѝријовејке*, док збирка *Изабране ѝријовејке* садржи како неке нове, тако и међуратне приповетке. Избором неких ранијих и касније објављених приповедака сачињене су две књиге *Одабраних ѝријоведака*. Пишући о *Проклејој авлији*, Вучковић је пореди са *Госпођицом* по композицији. *Проклеја авлија* се може схватити и као универзална легенда, али јој то није био првобитни план. Вучковић подсећа на начин настанка *Проклеје авлије* и на то како је Андрић историји уместо главног места дао споредно. Подсећа и да је фра-Петру проверио границе могућности у ранијим приповеткама, као што је то случај и са настанком *Травничке хронике*. Тиме указује на међусобно преплитање Андрићевих дела. Поставља и питање да ли би тадашња критика била другачија да је имала увид у многа Андрићева дела која нису објављена. Вучковић не анализира само судове критичара о одређеном делу већ и разлоге који су довели до таквих критика. Такав је пример када пише о приповедачкој збирци *Лица*.

Пети део аутор је посветио *Кући на осами*, *Омер-џаши Лаћасу* и *Знаковима ѝоред љуша*. Вучковић за збирку приповедака *Кућа на осами* истиче њену авангардну концепцију, као и неразумевање приче узете изван збирке, док за роман *Омер-џаши Лаћас* указује на Андрићеве недоумице приликом писања, попут оне како да књижевно прикаже то време. Иако га је најдуже писао, није успео да га заврши. Вучковић подвлачи и то да Андрић у *Знаковима ѝоред љуша* није пропуштао да искаже одбојност према књижевним жанровима где се исказује ауторова личност.

На крају књиге стоји део насловљен „Уместо закључка“ у коме Вучковић указује на време у коме је стварао Иво Андрић и да његова дела пружају најбољи пример да је успео да усвоји искуства прошлости и суочи их са тежњама данашњице.

На самом крају налази се део са додатком који обухвата: ауторову напомену о овом издању, резиме на два језика (енглеском и руском), попис ауторовог научног и књижевног рада и индекс имена.

Радован Вучковић успео је да оствари намеру изнету у уводу користећи се методама критичке рецепције, критичке интерпретације, компаративном методом и на крају критичком синтезом. Комбинујући ове методе, дао је еволуцију Андрићевог писања и указао на његов развој у ускомешаним временима. Иако није желео да говори о пишевој биографији и животу, чини то индиректно, јер пишући о његовом књижевном стварању, каже много и о њему самом. Као што и Андрић на живот не гледа једнострано већ из различитих углова, тако чини и Вучковић посматрајући и анализирајући његов опус. Проговорио је о сваком Андрићевом делу појединачно, било да га само скицира, било да га шире анализира, и увек са посебним освртом на критику тог дела некад и сад. Попут Андрића успео је да споји најбоље из прошлости са новитетима садашњости.

Вучковић је књигом *Велика синџеза* дао велики допринос изучавању дела Иве Андрића, не само тиме што је поступно и прецизно указао на услове и узроке који су утицали на формирање овога писца, као и на начин његовог писања, већ и тиме што је свему томе приступио на врло јасан и подстицајан начин за нова читања и тумачења.

*Јелена Д. Стојковић*¹⁷

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

¹⁷ jelenast.stojkovic@gmail.com